

Ενσυναίσθηση και πρωτοκοινωνική (ή φιλοκοινωνική) συμπεριφορά σε παιδιά βρεφικής και πρώτης παιδικής ηλικίας

Υπεύθυνη καθηγήτρια: ΜΠΕΛΛΟΥ ΑΝΤΟΝΙΕΛΛΑ (Τμήμα ΒΟΗΘΩΝ
ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΟΚΟΜΩΝ– Εσπερινό ΕΠΑΛ - ΕΚ Λιβαδειάς)

Η έννοια της ενσυναίσθησης

Πολλές φορές υποτιμάται η αξία των συναισθημάτων των μικρών παιδιών. Γεγονός που οφείλεται στο ότι τα παιδιά δεν μπορούν να σκέφτονται λογικά όπως οι ενήλικες. Χάρη στην παρουσία των συναισθημάτων υπάρχει η ανάπτυξη, η μάθηση, η επικοινωνία, καθώς και οι κοινωνικές σχέσεις. Τα παιδιά από τη γέννηση είναι ικανά να κατανοήσουν τα συναισθήματα των ανθρώπων που τα φροντίζουν. Συμπεριφέρονται υπέρ του κοινωνικού τους περιβάλλοντος, εξαιτίας της ενσυναίσθησης, που έχουν εξαρχής αναπτύξει, καθώς είναι σε θέση σε αυτή την ηλικία να αντιλαμβάνονται τους εαυτούς τους ως μοναδικές οντότητες. Με το πέρασμα των χρόνων, γίνεται φανερότερη η

αναγκαιότητα ύπαρξης ενσυναίσθησης στα παιδιά, καθώς και το πόσο σημαντικά είναι τα συναισθήματα όσον αφορά την πολύπλευρη ανάπτυξη τους. Κάτι που αποτελεί και τον σκοπό οποιασδήποτε μορφής παρεχόμενης αγωγής στα παιδιά. Παρακάτω, θα παραθέσουμε τις δύο διαστάσεις αυτής (γνωστική και συναισθηματική ενσυναίσθηση).

Γνωστική ενσυναίσθηση

Η γνωστική διάσταση της ενσυναίσθησης αφορά την τάση κάποιου να βλέπει τα πράγματα μέσα από την οπτική κάποιου άλλου και με αυτό τον τρόπο να βγάζει συμπεράσματα με ακρίβεια για την κατάστασή του. Για παράδειγμα, όταν έχω θυμώσει και αναστατωθεί με κάποιον άλλον, συνήθως προσπαθώ να βάλω τον εαυτό μου στη θέση αυτού του άλλου ανθρώπου.

Στην ουσία αφορά την ικανότητα του ανθρώπου να είναι σε θέση να κατανοεί τα συναισθήματα ενός άλλου ανθρώπου, κάτι που σχετίζεται άμεσα με τη θεωρία του μυαλού του Blair. Η έννοια της γνωστικής ενσυναίσθησης περιλαμβάνει συνδυασμό της παρατήρησης, της μνήμης, της γνώσης και του συλλογισμού, προκειμένου να γνωρίσουμε τις σκέψεις και τα συναισθήματα των άλλων.

Συναισθηματική ενσυναίσθηση

Συναισθηματική ενσυναίσθηση είναι η ικανότητα να μοιραζόμαστε τα συναισθήματα ενός άλλου ατόμου. Είναι ο τύπος της ενσυναίσθησης που μας βοηθά να αναπτύξουμε διάφορες συναισθηματικές σχέσεις με τους άλλους ανθρώπους. Αυτό το είδος ενσυναίσθησης μας κάνει όχι απλά να κατανοήσουμε τα συναισθήματα των φίλων μας, αλλά και να τα μοιραστούμε με κάποιο τρόπο.

Πρόκειται για μια συναισθηματική εμπειρία που προκύπτει έπειτα από κάποιο συναισθηματικό ερέθισμα-για παράδειγμα κλάμα-και «μένει» κυρίως στο συναίσθημα και στην τρέχουσα κατάσταση κάποιου άλλου προσώπου παρά στη δική μας συναισθηματική κατάσταση. Ωστόσο, οι περισσότεροι αναπτυξιακοί ψυχολόγοι εστιάζουν και στις δύο πολύ σημαντικές της διαστάσεις. Δηλαδή και στο να κατανοείς και να είσαι σε θέση να μοιράζεσαι τα συναισθήματα ενός συνανθρώπου σου.

Αναπτυξιακή πορεία ενσυναίσθησης

Σύμφωνα με τον Hoffman η ενσυναίσθηση εξελίσσεται σε τέσσερα στάδια, τα οποία σχετίζονται σημαντικά με τα αναπτυξιακά στάδια του εαυτού. Το πρώτο από αυτά αφορά το πρώτο έτος των βρεφών, κατά το οποίο αυτά απαντούν με κλάμα στο κλάμα άλλων βρεφών, κάτι που αποτελεί εκ γενετής αντανακλαστική αντίδραση, καθώς δεν είναι σε θέση να αντιληφθούν τι αισθάνονται οι άλλοι, ωστόσο μοιάζουν σα να αισθάνονται το ίδιο. Πρόκειται για την *καθολική ενσυναίσθηση*. Στο δεύτερο χρόνο τα βρέφη αρχίζουν να αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως ξεχωριστές οντότητες και έτσι μεταβάλλονται και οι τρόποι που αντιδρούν στα «στενάχωρα» συναισθήματα των άλλων. Για παράδειγμα, μπορεί να δώσουν κάποιο από τα παιχνίδια τους σε έναν ενήλικα που δείχνει να έχει αναστατωθεί, προκειμένου να τον παρηγορήσουν, πρακτική που ενδεχομένως να είναι ακατάλληλη και εγωκεντρική. Εδώ μιλάμε λοιπόν για *εγωκεντρική ενσυναίσθηση*. Τα άλλα δύο είδη της ενσυναίσθησης εμφανίζονται στην πρώτη και μέση παιδική ηλικία, όπου αυξάνονται οι ικανότητες των παιδιών που σχετίζονται με την ανάληψη ρόλων, όπως και ο έλεγχος της γλώσσας, ενώ παράλληλα μειώνεται το στοιχείο του εγωκεντρισμού, καθώς πλέον ξεχωρίζουν τα δικά τους συναισθήματα από των άλλων.

Πρωτοκοινωνική (ή φιλοκοινωνική) συμπεριφορά

Η πρωτοκοινωνική (ή φιλοκοινωνική) συμπεριφορά, ορίζεται ως η συμπεριφορά που ωφελεί κάποιον άλλον. Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα η πρωτοκοινωνική συμπεριφορά μπορεί να ταξινομηθεί σε τρεις διαφορετικούς τομείς. Την οργανική ανάγκη που οδηγεί σε βοήθεια, τη συναισθηματική δυσφορία που οδηγεί στην παρηγοριά και την υλική επιθυμία που οδηγεί στο μοίρασμα. Αυτές οι τρεις διαστάσεις δεν βρέθηκε να σχετίζονται μεταξύ τους, αλλά να εμφανίζονται σε διαφορετικά αναπτυξιακά στάδια και σε διαφορετικό βαθμό σε κάθε παιδί.

Η πρωτοκοινωνική συμπεριφορά αφορά μια εκούσια πράξη με σκοπό την εύνοια κάποιων άλλων. Το μοίρασμα, η βοήθεια, η φροντίδα, η συμπόνια αποτελούν χαρακτηριστικά αυτού του είδους συμπεριφοράς. Ενώ η ενσυναίσθηση και η συμπάθεια αποτελούν χαρακτηριστικές εκδηλώσεις πρωτοκοινωνικής συμπεριφοράς.

Ενσυναίσθηση και ανάπτυξη πρωτοκοινωνικής συμπεριφοράς στην πρώτη παιδική ηλικία

Η ενσυναίσθηση διευκολύνει τις καθημερινές κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και συχνά έχει συνδεθεί στη βιβλιογραφία με την πρωτοκοινωνική συμπεριφορά των παιδιών. Έχουν βρεθεί σημαντικά στοιχεία για μια θετική σχέση ανάμεσα στην ενσυναίσθηση και την πρωτοκοινωνική συμπεριφορά. Ωστόσο, η σχέση ενσυναίσθησης – πρωτοκοινωνικής συμπεριφοράς, έχει κυρίως μελετηθεί σε σχέση με αρνητικά συναισθήματα.

Όσον αφορά τον ρόλο της οικογένειας στην ενσυναίσθηση και την πρωτοκοινωνική συμπεριφορά παιδιών, σχετική μελέτη ανέλυσε τις σχέσεις μεταξύ της μητρικής ενσυναίσθησης-συναισθηματικής και γνωστικής-, της γονικής μέριμνας που ενθαρρύνει το παιδί να δει τα πράγματα από την οπτική του άλλου, της γνωστικής ενσυναίσθησης του παιδιού και της παιδικής πρωτοκοινωνικής συμπεριφοράς. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν το υποστηρικτικό αποτέλεσμα της γονικής μέριμνας που ενθαρρύνει το παιδί να πάρει την οπτική γωνία των άλλων. Έτσι, ο ρόλος που παίζουν οι γονείς στην ανάπτυξη της προκοινωνικής συμπεριφοράς εκτείνεται πέρα από τη θερμή/ευαίσθητη/ανταποκρινόμενη ανατροφή των παιδιών στη βρεφική ηλικία. Αυτές οι μορφές γονικής μέριμνας μαζί είναι βασικοί παράγοντες που διευκολύνουν την ανάπτυξη της πρωτοκοινωνικής συμπεριφοράς.

Τέλος, η ενσυναίσθηση μπορεί με διάφορες συναισθηματικές διαδικασίες, να μετατραπεί σε συμπάθεια που ενδεχομένως να περιλαμβάνει αισθήματα λύπης, άγχους, ακόμη και ανησυχίας για έναν άλλον άνθρωπο. Σύμφωνα με αυτό λοιπόν, η συμπάθεια είναι πιθανότερο να καταλήξει σε πρωτοκοινωνική συμπεριφορά, σε σχέση με την ενσυναίσθηση και τις δύο διαστάσεις της.